

Úz völgye az első világháborúban

Az Úz patak, folyó Székelyföldön, Alcsíkban ered a Csíki havasokban, Rugát tető mellett, s a Keleti Kárpátokon át folyik ki Moldvába, Dormánfalvánál ömlik a Tatrosba. A folyó névadói az úzok, az újgurok rokonai, akiket a kunok "nyomtak" rá a besenyőkre, s végül beolvadtak a kunok és más népek közé. A Magyar királyság területén 1060 körül jelentek meg portyázó csapataik, kunokkal és besenyőkkel együtt. 1068-ban a kerlési csatában győzte le őket Géza és László herceg. Egy részük besenyőkkel együtt betelepült a Kárpátokon belülré, határvédelmet láttak el. A háromszéki Úzon település nevét is ők adták.

[...] Az Úz völgyben súlyos harcok folytak mindkét világháborúban. Az I. világháborúban az oláhok támadását, majd kiverésüket, legyőzésüket követően, 1916 decemberében orosz csapatok szállták meg a környező hegyeket. 1917 március 8-án Breit József a 39-es hadosztály parancsnoka a Gyimesekből átkért Miskolci 10-es honvédekkel, a Munkácsi 11-esekkel, a Kassai 9-esekkel, a 16-os Besztercebányiakkal, egy jól megtervezett, Csíkzsögöd mellett kiépített terepen begyakorolt, rohammal elfoglalták az 1340 m magas Magyarós tetőt, az oroszok legjelentősebb jól védett állását és a völgy körüli többi orosz állást. Magyar oldalról 45 fő esett el, 405 fő orosz oldalról, és 1004 orosz foglyot ejtettek katonáink.

A harcokban is részt vevő Munkácsi 11-es honvéd gyalogezred katonái kápolnát emeltek az elesett bajtársak emlékére a Magyarós patak mellett.

De hiába voltak a sikeres harcok, Trianonban íróasztalnál elvették tőlünk Erdélyt.

.....

Bővebben a harcokról

Az első világháborúban semlegességet hirdető Románia hadserege 1916 augusztusának végén váratlanul megindult a Kárpátok hágóin, hogy birtokba vegye Erdélyt. [...]

A Román Királyi Hadsereg csapatai a székelyföldi szorosokon keresztül is benyomultak az akkori Magyarország területére, és a Csíki-medencét elfoglaló román 7. gyaloghadosztály Udvarhely vármegye nyugati területéig hatolt előre. 1916. október elején indult meg az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének ellentámadása Székelyföldön, a Német Birodalom hadserege pedig Dél-Erdélyt foglalta vissza. Az osztrák-magyar 1. hadsereg 1916 októberében, gyakorlatilag 10 nap alatt visszaszorította a román csapatokat a történelmi határra vagy azon is túlra. Mindegyik hegyszorosot visszafoglalta nagyjából október 15-re egy-egy osztrák-magyar seregtest. Az egész Kárpátok vonalán, 500 kilométeren zajlottak a harcok a szembenálló orosz cári és a román királyi hadseregekkel.

Október közepén az Úz-völgyében, a magyar királyi 39. honvéd gyaloghadosztály is átlépi az akkori határt, Úzvölgy-telep is az osztrák-magyar csapatok kezére kerül. Az osztrák-magyar alakulatok kis létszámuk ellenére már két éve küzdöttek a különböző hadszíntereken, ezért harcedzettebbek voltak a román csapatokkal szemben. Továbbá szervezésük, kiképzésük, fegyverzetük és felszereltségük is sokat fejlődött 1914 óta, szemben a román haderő békeidőkre emlékeztető állapotával. [...]

- Osztrák-magyar csapatok az Úz-völgyében 1916-ban

A román 7. gyaloghadosztály már az október eleji osztrák-magyar ellentámadás alkalmával súlyos veszteségeket szenvedett Udvarhely vármegye területén, az Úz-völgyében ezért folyamatos visszavonulásban volt. Néhány kisebb-nagyobb ütközet után, október utolsó napjaiban a román hadsereg egységeit kivonták egész Székelyföld keleti határáról, az Ojtozi-szorostól északra. Ami tehát a kassai m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály és a román 7. gyaloghadosztály maradványai közötti harcot illeti, az néhány nap alatt lezajlott az Úz-völgyében és a Gyimesekben. 1916 novemberétől a kassai hadosztállyal szemben az orosz cári 9. hadsereg vette át a román csapatok helyét, tehát csak az Ojtozi-szorosban maradtak román csapatok az osztrák-magyar csapatokkal szemben. Úgyhogy 1916. november elsejétől 1918. január elejéig az orosz cári hadsereg és az Osztrák-Magyar Monarchia 1. hadserege állt szemben egymással ebben a régióban. [...]

- Harcpont Csíkszentmárton közelében

A román alakulatok kiszorítása után Úz-völgyében a m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály négy gyalogezrede (kassai 9., miskolci 10., munkácsi 11., besztercebányai 16.) harcolt az orosz hadsereg XXIV. hadtestével szemben. Az osztrák-magyar hadosztály a cs. és kir. VI. hadtest alárendeltségébe tartozott, mely Csík vidékén helyezkedett el a cs. és kir. 1. hadsereg alárendeltségében, melyet az erdélyi szász származású Arthur Arz von Straussenburg altábornagy vezetett. [...]

November elején az oroszok ellentámadást indítottak, hogy foglalják vissza a román csapatok által elveszített területeket, és 1916 utolsó két hónapjában itt az Úz-völgyében is súlyos harcokra került sor. December végén az Úz-völgyétől északra lévő Magyaros-tetőt (1340) megrohamozták az orosz csapatok, és visszaszorították Breit József tábornok „Előre” hadosztályát. A seregtest az „Előre” becenevet a keleti hadszíntéren érdemelte ki helytállásának köszönhetően. 1917 január-februárjában csupán állásharcokra került sor, azonban március 8-án a Magyaros-tető és néhány fontos magaslat (Söverjes, Lápos és a

Névtelen-kúp) ellen megindult a Keleti Kárpátok erdélyi részén a legnagyobb osztrák-magyar támadás, és az orosz csapatokat sikerült kiverni az állásaikból. A rohamtámadás súlyát a 39. honvéd gyaloghadosztály miskolci 10. és munkácsi 11. gyalogezredei viselték. A gyalogság támadását több mint 125 tüzérségi löveg és 50 aknavető pergőtüze előzte meg e nap reggelén. Március folyamán e magaslatokat négyszer próbálták az orosz csapatok visszafoglalni, de mindannyiszor sikertelenül. [...]

- A magyaros rohamtámadáskor ejtett foglyok a csata napján

Miután kitört az orosz forradalom, már nem voltak nagyobb összecsapások, az orosz hadsereg fokozatosan demoralizálódott. 1917 őszén a bolsevik hatalomátvétel után a cári csapatokat elkezdték kivonni a különböző hadszínterektől vagy éppen maguktól vonultak vissza, megtagadva a harcot. 1918 januárjától az Úz-völgyében és más székelyföldi szorosokban is végleg megszűntek az összecsapások. Tavasszal a 39. honvéd gyaloghadosztályt is az olasz hadszíntérre vezényelték. [...]

- Harci állásban, fönt a Magyaros tető

- Megfigyelőpont Csíkszentmárton közelében

Hősi temetők

A hadműveletek óriási személyi és anyagi áldozattal jártak, így az arcvonal közvetlen közelében hoztak létre hősi temetőket. Az osztrák-magyar csapatok Úzvölgy-telepen kezdtek el temetkezni, mely akkoriban egy 500 lakosú falucska volt és Csíkszentmártonhoz tartozott. Ebben a temetőben a 39. honvéd gyaloghadosztály már említett négy ezredének és a német 225. gyaloghadosztálynak is külön parcellája volt, melyeket folyamatosan bővítettek. A román és az orosz csapatok hősi halottaikat Moldvában temették el, szintén erre a célra kialakított temetőkben. Az osztrák-magyar sebesültek a csíkszeredai hadikórházba kerültek. Akik közülük elhunytak, azokat a csíkszeredai hősi temetőbe temették el a Mikó-vár szomszédságába, ahol valaha több

mint 1000 kereszt jelezte a hősi halottak helyét, ma sajnos a temető lepusztult állapotban van. [...]

Az úz-völgyi harcok során több mint 1000 elesett osztrák-magyar katonát temettek el ebbe az úz-völgy-telepi temetőbe 1918 elejéig. Néhány kimagasló helytállást tanúsító tiszt külön emlékművet kapott. Bekerítették egy nyírfakerttel a területet, és minden katona nyírfakeresztet kapott. Ezek persze hamar elkorhadtak a két világháború között, de aztán a második bécsi döntés után, 1940-1944 között, a magyar állam felújította a temetőt. A kommunista diktatúra idején ismét tönkrement. A temető 1994-től ismét hivatalos megemlékezések helyszíne lett, és folyamatosan zajlik a felújítása. Jelenleg több mint 670 kereszt van helyreállítva, és több emlékművet is helyreállított a magyar állam támogatásával a csíkszentmártoni önkormányzat és más szervezetek. [...]

Hadikápolna az első világháborúban

A hadműveletek alatt rendszeresen voltak tábori misék, istentiszteletek a honvédek részére. A tábori lelkészeknek gyakran a csíki papok is besegítettek, akik adott esetben az orosz ágyúk dörgése alatt, a futóárokba lehúzódva gyóntattak vagy áldoztattak. [...]

Ahogy a Magyaros-patak az Úzba torkollik, kicsit fennebb, a munkácsi m. kir. 11. honvéd gyalogezred katonái építettek egy szép hadikápolnát 1917-ben, amelyet Árpádházi Szent Erzsébet nevére szenteltek fel, és ma ez is kiemelt hely, ahol búcsút is szoktak tartani. A kápolna északi falán ez áll: „Tervezte és építette Varga János honvéd 1917.”

- Hadikápolna, amelyet 1917-ben építettek. (Régen és most) Régi fotó forrása: Meritum Egyesület Fényképtára, Szeged; új fotó forrása: Takács Róbert felvétele

Forrás:

- Nagy József történész, a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen szerzett diplomát, majd Budapesten, az ELTE Bölcsészettudományi Karán doktorált. Kutatási területe: Észak-Erdély 1940–1944 közötti hadtörténeti vonatkozásai és a korszak kollektív emlékezete Székelyföldön. Gyergyóremetén él. Interjú- Maszol Portál
- <https://erdelyinaplo.ro/extra/babucs-zoltan-hadtortenesz-uz-volgye-a-roman-betores-elleni-harc-szimboluma>
- <http://szabadsag.ro/-/adalekok-az-uz-volgyeben-zajlott-első-világháborús-eseményekhez>
- <https://www.uz-volgye.ro/hu/>
- <https://www.uzvolgye.hu/hu/>
- Előre az Úz völgyében- Frontkatonák naplórészletei, visszaemlékezések